



*Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 9/3 2020 s. 1067-1088, TÜRKİYE*

*Araştırma Makalesi*

## **BEDDUALARDA ÖLÜM, KABİR VE KIYAMET KORKULARI\***

**Ahmet DAĞLI\*\***

*Geliş Tarihi: Şubat, 2020*


*Kabul Tarihi: Ağustos, 2020*

### **Öz**

Beddualar, insanın adaletsizliğe uğradığını fark ettiği anlarda çaresizlikle kurduğu sözlü tepki cümleleridir. Bu cümleler birkaç kelimedenden oluşan kısa, etkileyici ve kalıplaşmış yapıya sahiptir. Mağduriyetin fark edildiği ilk anda söylenir, bu yüzden içlerinde ciddi bir duygusal yoğunluk, edebî güç ve sanatsal derinlik söz konusudur. Ait oldukları kültürün dinî, sosyal ve edebî birikimlerini de içine alarak şekillenmiş anonim edebî türlerdir. Beddualarla ilgili çalışmalar onun tarihî süreci, konuları, diğer türler içerisinde kullanımları, şekil ve muhteva özellikleri gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Oysa beddua, tehlikeli içeriği ve sahibine geri dönebileceği şeklinde mevcut inanç gereği, söylenmesi toplumca uygun görülmeyen cümlelerdir. Duygusal olarak otokontrolün bir nevi yitirildiği zamanlarda üretilen bu cümleleri normal koşullarda duymak mümkün değildir. Bu açıdan ele alındığında beddualar insanın kendi bilinçaltına yerleşmiş büyük korkuları ve dinî algıları hakkında bilgiler verebilir. Ayrıca beddualar toplumsal hafızanın anonim ürünleri olduğundan, bu cümleler aracılığıyla milletin ortak şuurundaki korkularına, dinî inançlarına, edebî tasavvur ve üsluplarına ve hayal dünyasının boyutlarına ulaşılabilir. Çalışmada Türk folklorunda ölüm, kabir ve ahiretle ilgili söylenen beddualar, içerisinde geçen tasavvurlar yönüyle nitel yöntem kullanılarak incelenmiştir. Buradan hareketle bunları dile getiren insanların düşünce dünyaları üzerine çıkarımlar yapılmıştır. Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlara göre, beddualarda dile getirilen dilekler, onu söyleyenin kendi teolojik korkularını da ortaya çıkarmaktadır. Çünkü mağdur kendi başına gelebilecek şeyler arasından en kötü olanını dile getirmekte, korktuğu şeylerin, muhatabın başına gelmesini istemektedir. Böylece onu yeterince cezalandırdığını hayal ederek teskin olmaktadır. Çalışma bedduaların İslami ve kültürel referanslarını belirleme yöntemiyle hazırlanmıştır. Neticede Türklerin bilinçaltında ölüm öncesi, ölüm sırası, ölüm sonrası, kabir ve ahiret aşamalarının her biriyle ilgili çok trajik sahneler oluşturduğu tespit edilmiştir.

**Anahtar Sözcükler:** Beddua, kargış, ölüm, kabir, ahiret, kültür.

\* Bu çalışma 18 ve 19 Mayıs 2017 tarihlerinde Üsküp Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi'nde yapılan Uluslararası "40 Yıl Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü" Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş şeklidir.

\*\*  Dr. Öğr. Üyesi; Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, ahmetdaglii@hotmail.com

## DEATH, BURIAL AND JUDGEMENT FEATURES IN THE CURSES

### Abstract

The curse are verbal reactive sentences that he desperately establish when he realizes that he is injustice. These sentences consisting of a few words have a short, expressive and stereotyped structure. They are said at the first moment that the grievance is noticed, so they contain serious emotional intensity, literary power and artistic depth. These are anonymous and literary genres, which include the religious, social and literary accumulations of the culture to which they belong. Studies on curse have been concentrated in areas such as its historical process, subjects, their use among other species, shape and content features. However, due to the current belief that curse is dangerous content and that it can return to its owner, it is sentences that are not considered appropriate by the society. It is not possible to hear these sentences, which are produced when emotional autocontrol is lost, under normal conditions. Considered from this point of view, the curse can give information about the great fears and Islamic perceptions of the human. Also, because the curse are anonymous products of social memory, these sentences can reach fears, religious beliefs, literary conception and styles, and the dimensions of the imaginary world in the common consciousness of the nation. This topic is discussed in the article. The curse was first introduced in terms of the features of the literature, and then the curse of death, grave and hereafter in Turkish folklore was examined in terms of its envisions. From this point of view, implications have been made on the world of thought of people who have voiced them. According to the results obtained as a result of the study, wishes expressed in the curse also reveal his own theological fears. Because the victim expresses the worst of the things that can happen on her own in her curse, and wants the things she fears to happen to the addressee. Thus, he becomes soothed, dreaming that he has punished him enough. The study was prepared by the method of determining Islamic and cultural references of curse. As a result, it was determined that Turks subconsciously created very tragic scenes related to each of the pre-death, death sequence, post-death, graves and hereafter stages.

**Keywords:** Curse, kargış, death, grave, hereafter, culture.

### Giriş

İslami bir terim olan beddua, insanın bir adaletsizliğe maruz kalması neticesi duygusal geriliminin en üst noktaya çıktığı acziyet durumlarında, son bir imkân olarak kurduğu sözlü tepki cümleleri olarak tanımlanabilir. İslamiyet'in kabulü sonrası Anadolu kültüründe beddua, İslam öncesi Türk kültüründe ise kargış adıyla ifade edilen bu cümlelerin ortak özelliği, onu her duyanın zihninde bir film sahnesi gibi canlanmasını sağlayan, betimleyici yapıda olmalarıdır. Ancak tasvirin net canlanması için bir kültürel art alan bilgisi gerekir. Hüzün ve kin düzeyi yüksek anlarda üretilmesi ve bir refleks ile oluşturulması dolayısıyla beddualar, edebî bir kişiliğin şekillendirdiği ürünler olmamasına rağmen edebî ürünler olarak görülür. Çünkü bu kullanımlar, bünyelerinde ciddi bir edebî güç ve sanatsal derinlik barındırır. İçine düşülen böyle çaresizlikler her insanın zaman zaman yaşadığı, bu yüzden evrensel özelliği haiz durumlardır. İnsanın bireysel isteği olarak söylenmekle birlikte, gerçekleşmesi arzu edilen şeyler ve buna bağlı tasarımlar, bir milletin ortak düşünce hâlini almış tahayyülleridir. Dolayısıyla bir sanatsal yapı olarak beddua, toplumu oluşturan bireylerin ortak tecrübe ve duygularından beslenerek üretilmiş ve “halk ağzında işlenerek atasözü hüviyetinde edebî değeri olan kalıp sözler haline gelmiş” (Özdemir-Dağlı, 2019, s.114) dilsel mirastır. Sözlü hafızada yaşadığı ve toplumun

katkılarıyla geliştiği için beddualar anonim mahsullerdir. Kalafat-Bayatlı (2011, s. 107), Türk kültürlü halklar arasında kargış ve alkışların sanıldığından çok daha derin ve yalın olmayan bir içeriğe sahip olduğunu, bunun da bölgenin göç yolları üzerinde olmasına bağlı inanç katmanlaşmasından kaynaklandığını söyler. Bu cümleler milletin ortak kültür hafızasındaki beddua kalıplarından esinlenerek oluşturulmuş, kişisel ifadelerdir.

Beddualarda hem yapı hem de anlam olarak bir edebîlik olduğu açıktır. Ancak hacimce kısa oluşları, kalıplaşmış ortak bir dış yapı ya da türsel özellik göstermemeleri ve yarı nazım yarı nesir görünümüne sahip olmaları dolayısıyla beddualar, ne nazım ne de nesir olarak kabul edilir. Bu yapılarıyla halk edebiyatının anonim kısmı içerisinde, atasözleri ve deyimler gibi kısa söz kalıpları ya da kalıp ifadeler olarak değerlendirilir. Beddualarla ilgili çalışmalar onun tarihî süreci, konuları, diğer türler içerisinde kullanımları, şekil ve muhteva özellikleri gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Bedduaların bu küçük hacimlerine rağmen edebî nitelikte oluşları, ortaya çıkışı duygusal gerilimle doğrudan ilgilidir.

Edebiyatın her türlü duygudan, bir başka ifadeyle duygusal gerilimden beslendiğini kabul edersek, bedduaların en yüksek duygu değerine sahip yapılar olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bedduanın bağlamına dikkat edildiğinde, hiç hak etmemişken büyük bir kötülük görmüş mağdur kişi vardır.

İnsanlar doğuştan gelen ilkel isteklerle toplumun ona sonradan öğrettiği medeni kurallar arasında, çoğunlukla medenî kuralları tercih ederler. Türk kültürüne göre beddua ağızdan çıkmaması gereken cümlelerdendir. Çünkü insanın beddua etmemesi yönünde ayet ve hadis boyutunda İslamî bilgiler, ettiği bedduanın kendisine döneceği şeklinde inançlar mevcuttur. Ancak masum bir insana çevresindekiler tarafından verilen beklenmedik zararlar, onu maddi zararın ötesinde manevi olarak yıpratır. Dinî ve kültürel engellere rağmen beddua edilmesi, o esnadaki duygusal gerilimin boyutunu anlamak açısından önemlidir. Bir edebî tür olarak beddualarla ilgili çalışmalar onun tarihî süreci, konuları, diğer türler içinde kullanımları, şekil ve muhteva özellikleri gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Ancak duygusal olarak otokontrolün yitirildiği ve en kötünün düşünüldüğü anlardaki cümleler olması dolayısıyla beddualar, insan zihninin kontrol altındayken kurduğu cümlelerde görülmesi mümkün olmayan duygularının, hayallerinin, korku ve kaygılarının, kültürel kodlarının izlerini bulabileceğimiz cümleler olmalıdır. Korku sonradan öğrenme veya tecrübe yoluyla öğrenilen bilgidir. Dolayısıyla her toplumun korkuları coğrafyaya, dine, inançlara vs. bağlı olarak farklılık arz eder. Bu açıdan ele alındığında beddualar insanın ve toplumun kendi bilinçaltına yerleşmiş büyük korkuları ve İslamî algıları hakkında bilgiler verebilir. Ayrıca bir metin tek değil çok anlamlı olduğu için edebî metindir. Kendinden önceki sayısız metinlerle metinler arası ilişki kurar. İdeal metin okuma, metnin gönderme yaptığı metinler arası ilişkileri ve onun kültürel beslenme kaynaklarını tespit etme işidir.

İnsanların kalıplaşmış davranışlarının gerisinde, toplumun soyut değerleri, inançları ve kültürel algıları yatar ve bu değerler ona yetiştiği toplum içerisinde dil yoluyla aktarılır (Hawiland *vd.*, s. 62-67).

Bu çalışmada ölüm, kabir ve ahiretle ilgili beddualar özelinde, Türk toplumunun zihni arka planında olup beddualarında yüzeye çıkan ilkel hisleri, korkuları ve bu korkuların dayandığı kültürel kaynaklar tespiti çalışılmıştır. Konuya bu açıdan bakış, Türk insanının öğrendiği dinî bilgilerin onun bilinçaltına ne şekilde yansıdığını ortaya çıkarmaktadır. Yine

çalışmada bedduaya bu zaviyeden bakış açısı, türün literatürdeki mevcut birikimine farklı tespitler getirmek amaçlanmıştır.

### Literatürde Beddua (Kargış)

Beddua Türklerin hem -kargış adıyla<sup>1</sup>- İslam öncesi hayatında, hem de İslami dönem kültür ve inanç sisteminde var olan bir kavramdır. Bedduanın Türk kültüründeki geçmişi bakıldığında, örneğin Divânü Lûgati't-Türk'te kargamak fiilinin, lanet etmek, beddua etmek, lanetlemek (Atalay, 1986, s. 284, 290) anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Türkiye Türkçesinin ağızlarında ilenç, inkisar, kargış ve lanet gibi sözcükler de beddua terimi karşılığı olarak kullanılır (Çobanoğlu, 2015, s. 2). Anadolu ağızlarında bu kelime karanmak, karış karmak, karış vermek, yatur elin kaldırmak gibi deyimler halinde kullanılır (Yavi, 2019, s. 1431). Alkış terimi de tanrıyı övmek anlamındayken sonradan sıradan insan ilişkileri için kullanılır olmuştur (Güner, 2014, s. 628).

Ahmet Keskin, alkış-kargış ile dua-bedduanın aynı şeyler olmadığını söyler. Ona göre alkış-kargışlarda, eski Türk inanç sistemlerinde ve Şamanlıkta önem taşıyan pek çok doğüstü güçten (su, ağaç, ateş, atalar kültleri gibi) yardım dilenir. Dua-bedduada ise çağrılan, istenen yegâne insanüstü güç Allah'tır. Bunlar arasında her ne kadar İslam sonrası belli bir bütünleşme olmuşsa da, alkış-kargış bir tür sihir-büyü uygulamasından, dolayısıyla da boş ve batıl inanç olmaktan öte değildir (2018, s. 44). “Bununla birlikte, Anadolu sahasında ve ağızlarda, günümüzde dua ve beddua eylemlerini karşılamak için bazı bölgelerde yoğun olarak bu iki sözcüğün ya tek başlarına ya da dua ve beddua sözcükleriyle bir arada kullanılmaya devam ettikleri görülmektedir.” (Keskin, 2018, s. 41).

İslami döneme bakıldığında; ana kaynak olan Kur'ân-ı Kerim'de bedduaya maruz kalanların vasıfları, bunların kimler olduğu bilgisi verilmiş ve beddua kelimesinin karşılığı olarak dokuz ayrı kelime kullanılmıştır. Bunlar; gazap, lanet, veyl, bu'den, suhkan, ta'sen, tebbe, ıtmis, kutile'dir (Saylan, 2016, s. 125-135).

“Beddua karşıdaki kişiye (düşmana, sevgiliye, rakibe, kişinin kendisine, ...), veya bir nesneye, soyut bir varlığa, kadere, bir şehre, bir felâkete... karşı kızgınlık-kıskançlık-haset anında söylenebilir” (Tonga, 2010, s. 471). Maruz kalınan büyük etkiye karşı mağdurun muhatabına duyduğu anlık nefretin sonucu olarak söylenen ve onun maddi-manevi olumsuzluklarla karşılaşması, başına türlü belalar gelmesini içeren bu sözlü tepkiler, birkaç kelimedenden oluşan, kısa ama muhatabını sarsacak yapı ve anlama sahip cümlelerdir.

Bedduaların ekseriyetinde suçlu için tasarlanan cezalar, infazı ancak yaratıcı tarafından gerçekleştirilecek türden tahayyüllerdir. Bu cezalar bedduaların “ne kadar güzel söylenirse, etkisinin de o kadar büyük olacağı inancı”ndan dolayı edebî ve sanatsal yapıya da sahiptir. Bu yüzden Pertev Naili Boratav (1982, s. 125, 129), bu cümleleri “küçük sanat yapıları” olarak değerlendirir. Alkış ve kargışların terim, tanım ve tasnifini konu alan çalışmasında Ahmet Keskin, kargışın geniş bir tanımı şöyle yapmıştır:

Bir kısmı tamamen manzum olmakla birlikte çoğunluğu manzum veya manzum-mensur karışık olan, günümüzde bir-iki cümleden oluşan ve kalıplaşmış kötü dilek

<sup>1</sup> Gönen, “kargış”ın kökenini “kara” kelimesiyle açıklar. Kara renginin Türk kültürünün birçok kaynağında geçen “kara toprak, karayel, kara renkli elbiselerin anlamları, kara dağ, kara su, kara orman gibi tabirlerde olumsuz anlamlar da taşıdığı söyler (ayrıntılı bilgi için bk. 2005, s. 226). Bu bilgiler bedduanın (kargış) Türklerin İslam öncesine ait eski bir kültürü olduğunu göstermektedir.

sözleri niteliğindeki örnekleri daha yaygın tanınsa da Türk kültür tarihinde daha uzun ve çeşitlilikteki örnekleri de bulunan, her türlü konuda ve nedenle söylenmesi mümkün olmakla birlikte ağırlıklı olarak kişinin kendisi ya da bir başkası için bu dünyada hastalık, fenalık, kötü son, lanet ile ölümünden sonra da huzursuzluk ve azap içinde olmasını dileyen ve bu amaçla çoğunlukla kutsal bir aracıya yöneltilen, çeşitli tören, uygulama ve özel durum ve bağlamların yanında özellikle günlük konuşmalarda, edebi gelenek ve türler içerisinde kullanılan, günümüzde özel bir anlatıcı tipini gerektirmeyen, başta örtmece sözler, benzetmeler ve tekrarlar olmak üzere çeşitli stilistik araçların kullanılmasıyla oluşturulmuş estetik bir sözel dokuya sahip olan, sözün kutsal ve/veya büyülü olduğuna inanılan etkisi aracılığıyla çeşitli doğüstü güçleri harekete geçirerek istenilen sonuçların alınması düşüncesiyle oluşturulan, mevcut bir durumu, olayı, olguyu, kişiyi lanetlemek suretiyle başta koru(n)ma ve güvenlik, sosyal kontrol, ilişkileri düzenleme ve rahatlama olmak üzere çeşitli sosyo-kültürel ve psikolojik işlevlere sahip olan sözlerdir (Keskin, 2019, s. 211).

### Bedduanın Oluştığı Bağlamla İlgili Tespitler

Bir çaresizlik hâlinin göstergesi olan bedduanın, “söylendiği yer ve zamanları, söyleyenlerin kimlikleri ve söyleniş şekilleri kültürel ve yerel özellikler göstermekle” (Çobanoğlu, 2015, s.2) birlikte, yaşlı olan kadınlarla daha çok özdeşleşmiştir. Anadolu’da yapılmış derlemelerde beddua edenlerin çoğunlukla orta yaş ve üzeri kadınların beddua kültürünün zengin olduğu bilinir (Sevinçli, 2016, s. 104). Bu, kadınların erkeklere göre fiziksel açıdan zayıf olmalarına ve daha duygusal olmalarına bağlanır. Onlar karşılaştıkları problemleri fizikî güçleriyle çözemeyince beddua ederek öç almaya çalışırlar.

Bir yaşanmışlığın neticesi ve ürünü olan beddualarda mağdur, aslında beddua etmekten kaçınmaya çalışır. Ancak hiç beklemediği anda, beklemediği kişiden ve durumdan kaynaklı bir mağduriyetle karşılaşmış durumdadır. Bu durum karşısında çaresizliğini de fark ettiğinden genellikle yıkılmış bir psikoloji içerisinde. Bir şekilde karşı bir saldırı geliştirmeye, en azından bir karşı tepki vermiş olmaya ve bu sayede şok etkisinden çıkmaya ihtiyacı vardır. Beddua sözleri böyle anlarda irticalen söylenen, anlık karşı saldırı cümleleridir. Kişi o durumdayken zihninde en korkunç manzaraları tasarlar. Bu cümleleriyle o, kendini mağdur edenin kaderinin değişmesini ve kendi istediği şekilde kötü şeyler yaşamasını arzular. Bu anlamda beddualarda istenen her şey geleceğe yönelik, temenni içerikli, korkunç taleplerdir. İnsanlar suçluların hak ettiği cezaları -özellikle kendisi mağdur olduğu için- en şiddetli biçimde beddualarda belirlerler. Bunlar ise insanın değil yaratıcının kudretiyle olabilecek cezalardır. Tıpkı dualarda olduğu gibi beddualar da insanın, inandığı yaratıcısıyla sözlü bir iletişim yoluyla bire bir irtibat kurmaya çalıştığı ritüelistik (kuttörenselleştirilmiş) anlardır.

Beddua sözlerinde bir adaletsizliği bir an önce sağlamaya çalışan ancak kendisi buna muktedir olamadığı için gereken adaleti yaratıcıdan isteyen bir kişi görünür. Dolayısıyla beddualar adalet noktasında “şikâyet” değil “hüküm” cümleleridir. Beddua cümlelerinde kişi, kendisini çok ciddi anlamda mağdur eden suçluyu kendisi tespit etmiş ve ardından cezasını da hazırlamıştır. Beddua edilirken aşağıdaki amaçlar da birlikte gerçekleştirilir:

- Mutlak güç ve adalet sahibi olan yaratıcıya hitap etmek ve ona derdini ifade etmenin iç huzurunu yaşamak,
- Konuyu yaratıcıya iletebilmek ve O’nu kendisini mağdur eden ile aralarında hakem kılmak,

- Kendisinin tamamen haklılığı, karşı tarafın ise şüphesiz haksızlığı sebebiyle yaratıcının kendi tarafında olduğunu hissetmek ve bunu çevresindeki insanlara da duyurmak,

- Kendisinin belirlemiş olduğu en kötü cezayı, kendi tarafında gördüğü en kudretli güce (yaratıcıya) verdirmek,

- Sadece suçluya değil, orada bulunan herkese, kendi tasarladığı o ibretlik seviyedeki ağır cezayı duyurarak bir çeşit iç huzuru yaşamak.

Beddualara sebep olunan durumlar, toplumun genelini ilgilendirmeyen bireysel konulardır ancak olayın mağdur kişisi açısından bakıldığında patolojik seviyede ciddi, bir içini dökme hatta sinir boşalması hâlidir.

Beddua anındaki insan psikolojisine bakıldığında amaç, karşı tarafın misliyle acı yaşamaması veya ona bedel ödetilmesi değildir. Beddua eden kişinin asıl amacı kendisinin ne kadar üzgün ve mağdur durumda olduğunu çevresindeki herkesin anlaması ve kendine hak vermesi, karşı tarafın da yaptığına pişman olup bundan vazgeçmesi ya da pişman olmasıdır. Çünkü zalim kişinin cezalandırılması, mağdurun uğradığı zararı telafi etmeyecektir. Kaldı ki Türk toplumuna göre insanı uzağındaki insanlara kıyasla yakınlarından gördüğü kötülük ve zararlar daha çok etkiler. Çünkü geçmişte bu insanlara yapılmış iyiliklerin olması da muhtemeldir. Bu yüzden beddualarının muhatabı çoğu kez kişinin yakınları olur. Bedduanın şiddeti ve çizilen tasvirin vahameti, kırılmışlık düzeyinin bir göstergesi olarak anlam üretir. Bu açıdan bakıldığında ortada çok kırılmış bir gönül vardır ve işitilen sözler kötü hâldeki gönlün feryatları olarak değerlendirilmelidir. Bu cümleler şekil olarak olumsuz ve yıkıcı görünseler de aslında tersine, yıkılmış bir durumu tamir etmek amacı ve arzusuyla söylenirler. Bu yüzden muhatabın duydukları, vahşet içerikli cümleler olmasına rağmen tersine etki derecesi düşük, onu yanlışından dönmeye çağıran cümlelerdir.

Beddua cümlelerinin genel olarak önemsizliği, beddua ederken kişilerin tek beddua ile yetinmeyip art arda cümle kurmaya devam etmesinden dolayıdır. Bir duygu patlaması ile söylemeye başlanan beddualar o cümleleri kuran kişiye bir terapi işlevi görür ve kişinin her cümlede kişinin gerilimi bir derece azalır. Genellikle gerginlik hâli azalınca kadar beddua etmeye devam edilir. Bu sürede art arda sıralanmış cümlelerde tek tek neler söylendiğinin bir önemi yoktur, her beddua cümlesi muhatap tarafından ayrı ayrı değerlendirilmez. Bunun yerine beddua sırasında söylenen sözlerin tamamı “beddua etme” fiili olarak bir bütün şeklinde görülür, muhatap için de bu durum “beddua almak” şeklinde tanımlanır.

Beddua sırasındaki her cümleye özel önem verilmemekle birlikte bedduaların kökeninin mitolojik dönemlere ve o dönem insan topluluklarının sihrî-büyüsel nitelikli dinî ritüellerine dayandığı düşünülmektedir (Zubaida-Demren, 2017, s. 180). Bu düşüncenin temelinde bedduaların formülize edilmiş olmasının yanı sıra cezalandırması için insanüstü kuvvetleri harekete geçirmeye yönelik içeriklerinin etkisi vardır. Walter Ong da sözlü kültür dönemi toplumlarının, kelimelerde büyümlü güçler olduğuna inanan topluluklar olduğunu söyler (2003, s. 47). Bu cümleler o dönem insanlarınca tabiat olaylarını kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek için kullanılmıştır. Ali Duymaz, bu sözlü kalıpların zamanla büyüsel mahiyetlerinden sıyrıldığını ancak işlevlerini tamamen kaybetmeyip bugünkü dua ve beddualara dönüştüğünü düşünür (2000, s. 15).

Doğan Kaya, dua edilirken diz çöküp, elleri göğe açmak, gözleri kapatıp vücudu ileri geri veya sola sağa hareket ettirmek, elleri ve çeneyi yukarı kaldırmak, gözlerle göğün derinliklerine bakmak gibi birtakım bedenî hareketlere de başvurulduğuna dikkati çeker ki bu hareketlerin de dinî arka planı olduğunu düşünür (1997, s. 2). Aynı şekilde beddua edilirken de söylenen sözler, dua ile benzer ve daha farklı bedensel hareketlerle desteklenir. Etraftaki insanlara mağduriyetinin boyutunu ve haklı olan tarafın kendisi olduğunu ifade etmede etkili olan bu bedensel hareketlerin yaratıcıya sesini duyurmayı amaçlayan bilinçli veya öğrenilmiş hareketler olduğu söylenebilir.

Beddua sonuçta yaratıcıdan istenen, gönülden gelen bir taleptir, bir duadır. Eğer kabul olursa cezayı verecek olan yaratıcıdır. Bu sebeple Türk kültüründe Allah'ın evi olarak görülen “gönül”ün bu talepleri “beddua yemek veya beddua almak” demektir ve “ah almak”la bir tutulur. Bu ahlara ise arşa ulaştığı, o yüzden kabul olabileceği düşünüldüğünden “beddua almak”, “bedduası tutmak”, “âh almak”, “âhi tutmak” terimleri Müslüman Türk toplumunda tehlikeli görülen ve kaçınılan durumlardır. Türk kültüründe sadece “*annenin evladına ettiği beddua tutmaz*” inancı mevcuttur. Sami Akalın, bedduanın onu edene geri dönebileceği korkusuyla Türk halkının beddua etmekten de olabildiğince kaçındığını söyler (1990, s. 50). Bu yönüyle Türk kültüründe bedduanın, isteme içerikli söz olmanın ötesinde ilahî bir yönü ve ciddiyeti vardır. Beddualarda tanrıdan istenen şeyler her ne kadar o anda gerçekleşmese de eğer bir insan beddua aldıysa, bu birbirini tanıyan insanlar arasında bilinir ve yıllar boyunca unutulmaz. Bu kişiler ömrü boyunca toplumun takibinde olur. Uzun yıllar içerisinde eğer o kişinin, hatta onun çocuklarının başına bir felaket gelirse bunun sebebi, geçmişte aldığı o bedduaya bağlanır. “O kişi beddua almıştı, o beddualıydı, o ev beddualı” gibi ifadeler insanlar arasında yapılan yorumlar olur (K.K.1). O yüzden beddua etmek, zalim kişiyi içinde yaşadığı topluluğa deşifre etmek amacı ile yüksek sesle, insanlara duyurmaya çalışarak yapılan bir eylemdir. Bedduaların İslam öncesi ve sonrasında inançla ilişkili tarafı buradan gelmektedir.

Beddua cümlelerini bir söz olmanın ötesinde manevi bir tehlike olarak gösteren, bu sebeple Türk halkının genellikle bedduadan uzak durmaya çalışmasını sağlayan İslâmî kaynaklı bilgilerin bazılarında aşağıda yer verilmiştir:

- “İnsan, hayrın gelmesine dua ettiği gibi kötülüğün gelmesine de dua (bedduâ) eder! Çünkü insan her zaman pek acelecidir.” (İsrâ: 11).<sup>2</sup>
- “Allah kötü sözün alenen söylenmesini sevmez; ancak zulme uğrayanlar hariçtir” (Nisa: 4/148.)
- “Ben lânetçi olarak gönderilmedim.” (Müslim, Birr-87).
- Mü'mine lânet etmek, onu öldürmek gibidir.” (Buhârî, Cenâiz-84, Müslim, İmân-176, 177).
- “Kendinize beddua etmeyiniz; çocuklarınıza beddua etmeyiniz; mallarınıza da beddua etmeyiniz. Dileklerin kabul edildiği zamana denk gelir de Allah bedduanızı kabul ediverir.” (Müslim, Zühd-74; Ebû Dâvûd, Vitir-27).
- “Yapılan bir lânet (beddua) yerine vardığında haksız yere yapıldığını görünce sahibine döner”. (Tirmizî, Birr-48; Ebû Dâvûd, Edep-45).

<sup>2</sup> Çalışmada atıf yapılan ayetler için kaynak olarak Elmalılı Hamdi Yazır'ın, “Tefsirli Kur'an-Kerim Meâli” adlı eseri kullanılmıştır.

Beddualar bir kültürün ortak hafızasında dinî, sosyal ve edebî birikimleri de içine alarak şekillenmiş anonim edebî türlerdir. Bu sebeple bir milletin fertlerinin ortak adalet algılarını, duygusal hassasiyet ve heyecanlarını, nefretlerini, dinî birikimlerini, edebî tasavvur ve üsluplarını beddualarında görmek mümkündür.

Yukarıda ifade edilen sebeplerle beddualar atasözleri ile ortak hususiyetleri olan cümleler olarak değerlendirilmelidir<sup>3</sup>. Hem yapı hem de amaç olarak birbirine çok benzerler. Şekil olarak beddua atasözü gibi kısadır, özlüdür, sahibi toplumdur. O yüzden kalıplaşmıştır. Tıpkı atasözü gibi sözcüklerinin bazıları yerleşiktir. Beddua eden kişinin o konuda haksız olabileceği pek düşünülmez, tıpkı atasözünün genel-geçer doğruluğunun kabul edilmesi gibi beddua edenin de haklı olduğu kabul edilir.

Kargışların toplumların yazının bulunuşundan önceki sözlü kültür zamanlarından günümüze gelen yapılar olduğuna değinilmiştir. Sözel kültürler tamamen belleğe bağımlı kültürler olduklarından o dönem insanları bilgiyi hafızada tutmaya ve kolay hatırlamaya yardımcı olan bazı biçimsel ve kurgusal nitelikleri tercih etmişlerdir. Bunlar soyut ifadeler yerine zihinde bir manzara oluşturabilecek somut ifadeler kullanmak, ritmik seslere ve mecazlı söyleyişlere başvurmak gibi tercihlerdir (Erzen, 2011, s. 39). Bu şekilsel yönlerine ilave olarak kargış cümleleri her ne kadar çirkin değerleri yansıtsa da “çirkin değerlerin de en az güzellik kadar estetik bir anlamı vardır (Tunalı, 2008, s. 13-15). Kültürel kodlara doğrudan işaret etmeleriyle bu sanatsal yapılar aynı zamanda bir kültür ansiklopedisi işlevine sahiptirler (Terzioğlu, 2007, s. 35, 37).

Kökene mitolojik dönemlere dayanan ve dinî-sihri amaçlı olarak kullanılan kargış, Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonra İslami adıyla “beddua” olarak işlevlerini devam ettirebilmiştir. Bunda bedduaların doğrudan yaratıcıya yakarış cümleleri olması, beddualarda olması istenen şeylerin Allah’tan beklenmesi, Kur’an-ı Kerim’in bedduayla ilgili ayetler içermesi ve bedduayla ilgili Hz. Peygamber’in hadisleri olmasının etkisi vardır.

### **Beddualarda Konular**

Beddualarda suçlular için tasarlanan cezalar aslında bir taraftan da beddua edenin kendisinin başına gelmesini istemediği en büyük korkularıdır. Beddua nefretin en şiddetli anında ifade edildiği için mağdur kendisi adına en korktuğu durumları karşı taraf için düşünmekte ve böylece onu hak ettiği şekilde cezalandırdığını hayal etmektedir. Mevcut durumda onu rahatlatacak şey budur.

Beddualarda olması istenen şeyler gerçekleşmeyecek bir hayal ve yalnızca bir temenniden ibarettir. İleride gerçekleşse bile o bedduadan kaynaklı olduğu ispatlanamayacaktır. Sonuçta beddua bir istemdir ve istenen şeyin o anda olmayacağı bedduayı eden tarafından bilinir. Kişinin bu gerçeği bilmesi onda sorumlu olmamaya bağlı bir rahatlık oluşturur, bu yüzden bedduasında istediği kadar ceza içeren cümleleri kurmakta bir beis görmez. Doğan Kaya, bedduanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylenen sözler olduğunu söyler (2001, s. 22). Bu yönüyle beddualar “zararsız, duygusal infial cümleleri” olarak nitelendirilebilir. Diğer taraftan mağdurun bedduasında istediklerinin olmayacağını bilmesi, kişiyi daha da gergin hâle getirir, vahşete yönelik hayallerinin sınırlarını zorlar. Kişi maruz kalmış olduğu zararı kabullenip şoku atlatıncaya kadar, en kötü sahneyi ve senaryoyu kurup söylemek ister. İfade

<sup>3</sup> Atasözlerinin ilgili özellikleri için bk. (Elçin, 1993, s. 625, 626).



ediş tarzı da yüksek sesli, dikkat toplayıcı, vahameti artırıcıdır, ayrıca bu sözler bedensel hareketlerle desteklenir. Bu sebeple beddualarda kendisinden zulüm görülen kişi için tasarlanan cezalar çoğu zaman insanın yerine getiremeyeceği kadar büyük ve korkunç içeriktedir. Bunlar genellikle yaratıcının yerine getirebileceği cezalardır.

Beddualarda insanın başına gelmesi istenen şeyler genellikle şu konulardadır: “Kişinin ölmeyip sürünmesi için akli ve fiziki sağlığını, çeşitli uzuvlarını kaybetmesi, kör olması, dermansız dert/hastalıklara yakalanması ve özellikle felç olması, huzur, mutluluk, ağız tadı bulamama, dinmeyen acıya maruz kalma, azap çekme, varlıklıyken fakir olma, murat alamama, umuduna erişememe, kısmetsizlik, bütün ömrü sıkıntıyla geçme, rızık kesilme, çaresiz kalma, başkalarına muhtaç hale gelme, yiyecek ekme bulamama, kötü olma, kötü insanlarla karşılaşma, sosyal statüsünü kaybetme, özgürlüğünü yitirme, gurbette kalma utançla yaşama, namusu lekelenme, türlü biçimlerde rezil rüsva olma, namusunu ve şerefini kaybetme, dillere düşme, aile fertlerini, en yakınlarını, eşini, doğmuş ya da doğmamış çocuğunu, sevdiklerini kaybetme/kaybetme tehlikesi geçirme/doğuramama, ya da onların maddi ve manevi büyük acılarına şahit olma, hayrını görememe, öksüz-yetim kalma, yalnız kalma, terk edilme, evini-yurdunu kaybetme, düzen ve aile kuramama, evlenecek eş bulamama ya da çok evlenip boşanma, zürriyeti kesilme, evlat sahibi olamama, kötü/hayırsız evlat sahibi olma, genç yaşta büyük sıkıntılarla karşılaşma, gençken, çocukken, gelinlik-damatlık yaşta, yeni gelin-damatken, evlenmişken, nişanlıyken felakete uğrama, fiziki olarak çirkinleşme ya da korkunç bir görünüme sahip olmaya yol açacak hallere uğrama, sonu kötü olma.” (Keskin, 2018, s. 679-680).

Ancak bunların dışında, beddualarda en çok dile getirilen konu, ölüm ve sonrasına (kabir ve mahşer) ait tasavvurlardır. Ölümün korkunç gerçeği tüm kültürlerde insanların inançla, dolayısıyla din ile ilişkilerini düzenlemiştir. Kitabî dinler ölümle dünya hayatının sonlanmasının ardından yeniden diriliş olacağını ve bunun da sonsuz bir hayata kapı açacağını bildirmiştir. Bu bilgi insanların ölümle ilgili korkularını daha fazla artırmıştır. Çünkü kitabî dinler öbür dünyayla ilgili bir yandan çok büyük mükâfatlardan bahsederken diğer yandan dünyevi acılara kıyasla çok büyük cezalardan haber vermektedir. Ölüm kaygısı ile dindarlık arasındaki ilişki üzerine yapılan araştırmalar bu iki yönün de insanlar üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadır. Türkiye’de yapılan bir araştırmaya göre bu iki işlev şöyledir: 1. Din, getirdiği emir ve yasaklarına uymayan insanlara zor bir ölüm, ölüm sonrasında kabir azabı ve cehennem gibi çok büyük cezaları göstererek onlardaki ölüm kaygılarını diğer insanlara göre daha fazla artırmaktadır. 2. Cennetin varlığı, ölümsüz bir hayat ve ölümün de güzel yönleri olduğunu salık vererek bireylerin ölüm kaygısını azaltmakta hatta bazı dinî anlayışlara göre ölümü arzulan bir duruma dönüştürmektedir (Yıldız, 2001, s. 2-4).

Bu çalışmada Türklerin ölüm, kabir ve ahiret içerikli bedduaları incelenmiştir. İncelemeye konu edilen beddualar Doğan Kaya’nın “*Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*” isimli eserinden alınmıştır. Bu eserde Âşık edebiyatı şiirlerinden ve anonim halk edebiyatı türlerinden tespit edilen beddualar bir araya getirilmiştir. Bedduaların arka planında insanların kendi bilinçaltına yerleşmiş korkuları, inanç ve tasavvurları ve din algılarının yanı sıra İslam dininin Türklerin sosyo kültürel hayatına olan etkilerinin olduğuna vurgu yapılmıştır. Ölüm, kabir ve ahiret başlıkları altında yapılan aşağıdaki tasnifte önce beddua cümlesi verilmiş, ardından niçin bu dilekte bulunulduğuyla ilgili kültürel arka plan irdelenmiştir.

## Beddua İncelemeleri

### 1. Ölümle İlgili Beddualar

“*Bugünlerde mezarını kazsınlar. (154)*”<sup>4</sup>: Bu bedduada yakın gelecekle ilgili bir kararın alınması dilenmektedir. İslami inanışta, “Kimin ne zaman öleceğini Allah’tan başka kimse bilemez.” cümlesi yaygın kabuldür. Ölüm zamanının bilinmemesi ise büyük bir nimet olarak görülür. Bu düşünce ölüm anının zorluğundan ve ölüm anıyla ilgili insanların şahit olduğu hatıralardan kaynaklıdır. Ancak Türk-İslâm inancına göre ölüm, bir kararın neticesinde gerçekleşmektedir. İslâm’a göre Berat kandili Allah’ın o yıl içinde kimlerin öleceğinin, ayrıca dünyada o yıl boyunca olacak tüm tabii olaylarının kararının verildiği ve kadere yazıldığı gecedir. Bu bilgi Anadolu halkının Şaban ayı boyunca ve aynı ayın on beşine gelen Berat gecesinde din görevlilerinden sıkça duydukları aşağıdaki âyet ve hadise dayanmaktadır:

- “...O, öyle bir gecedir ki, bu gecedен gelecek senenin aynı gecesine kadar rızıklar, eceller ve benzeri her hikmetli iş katımızdan bir emir ile o zaman ayrılır...” Duhan: 4-5.

- “Şaban’dan Şaban’a eceller belirlenip görevli meleklerle bildirilir. O kadar ki adam evlenir, çocuğu olur, oysa ismi ölecekler arasına yazılıp belirlenmiştir.” Beyhâki, Şuabu’l-İman, 3/386, No:3839; Deylemi, Firdevs, 2/73, No: 2410.<sup>5</sup>

Berat gecesinin zamanı gereği ay hep dolunay durumundadır. O gece hava bulutsuzken bir insanın gölgesi yok ise Anadolu insanları bunu, o kişinin ölüm beratının yazıldığı şeklinde yorumlamıştır. Ölüm vaktinin belli bir zamanda ve ilahî olarak verilen bir karar neticesi olduğu konusundaki bu yerleşik bilgi, insanların Berat gecelerinde özellikle kendileriyle ilgili kararların olumlu olması için dua ve ibadet etmesi şeklinde dinî vecibeye dönüşür. Kendi kaderinin güzel olması için dua eden mağdur kişinin bu dinî bilgisi ve inançları, kendine zulmedenin o yıl yakın zamanda ölmesi için bedduaya dönüşmüştür. Mağdur, bu bilgilerden hareketle bedduasında zalimin<sup>6</sup> ölüm beratının yazılmış olmasını, ölüm gününün çok yaklaşmış olmasını dilemektedir.

“*Can verirken günahını bilesin. (79)*”: Türk-İslam kültürüne göre Azrail, kişinin ecel günü canını almaya geldiğinde onun cennetlik veya cehennemlik bir kul olmasına göre davranır. Ölüm anında kişiye gideceği yerin (cennet veya cehennem) gösterildiğine inanılır. Bu konu ölümün zorluk derecesini de belirler. Türk kültüründe bazı insanların ölüm anında yüzünün aldığı iyi ve kötü şekil ve durumlar bununla yorumlanır. Örneğin şehitlerin, cennetlik olduğu düşünülen kişilerin ölüm anlarında yüzlerine gülümseme geldiği ve bunun ona gideceği cennetin gösterilmesinden dolayı oluştuğu yorumu yapılır. Böyle insanların ölümünün de kolay olduğu söylenir. Diğer taraftan günahı çok olduğunu düşündükleri insanların ise ölümünün uzun ve acılı geçtiği, yüzünde gülümseme yerine kötü hâller belirdiği anlatılır. Bunun sebebinin de o anlarda ona cehennem gösterilmesiyle ilgili olduğu düşünülür (K.K.1). Yukarıdaki bedduada mağdur kişi, kendisine zulmettiği için günahkâr olduğuna emin olduğu kişinin bunu bilmesini istemekte, bedduasıyla ona hatırlatmaktadır. Günahkâr insanların ise nasıl öleceği, yukarıda ifade edildiği gibi toplumun ortak bilgisidir.

<sup>4</sup> Çalışmada yer alan beddua örnekleri Doğan Kaya’nın “Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar” adlı eserinden alınmıştır. Bu yüzden beddua örneklerinde yalnızca sayfa numaraları verilmiştir.

<sup>5</sup> Erişim adresi: <http://www.islamiyasam.com/forum/topic4898.html>

<sup>6</sup> Makale içerisinde “mağdur” bedduayı eden kişi, “zalim” ise mağdurun canını yaktığı için beddua alan/beddua edilen kişi anlamında kullanılmıştır.

Bu bedduada mağdur zalimi ölümlen tahayyül etmiş ve ahirete günahkâr, cehennemlik olarak gitmesini dilemekten başka daha fazlasını da dilemiştir. Mağdura yaptıklarından dolayı bu zalim kişi zaten büyük günahkârdır ancak İslam'a göre insanlar hayatlarının ileri zamanlarında yaptıklarına pişman olup Allah'tan af dileyebilirler, günahları affolunabilir. Çünkü Allah'ın gafûr (affi mağfireti bol) sıfatı vardır, affetmeyi sever. “Allahım! Sen affedicişin, affi seversin, beni affet.” (Ahmed bin Hanbel'den aktaran Kotan, 2017, s. 119) duası Hz. Peygamber'in özellikle Kadir gecesinde edilmesini tavsiye ettiği duadır. Duaların mübarek gecelerde affedilme ihtimali ise daha fazladır. Bu yüzden beddualarımızda zalimin gerek cezasını hemen görmesi, gerekse kendisini affettirmeye zaman bulamaması için bir an önce ölmesi istenir. Bu bedduada da kendisine zulmedenin günahlarının affedilmemesini, ahirette başına geleceklerin hepsini bilmesini ve daha gitmeden, bir yandan ölüm acısını yaşarken bir yandan da mahşerde göreceği acıları bilme ve izlemenin korkunçluğunu, çaresizliğini yaşaması tahayyül edilmiştir.

Bu beddua kötü bir ölüm anı dileğidir. Aslında pişman olunsa da geri dönüşü olmayan o ölüm zamandaki durum, aynı zamanda bedduayı edenin de en büyük korkusu olmalıdır. Bu, bedduayı eden kişiye ait korku olmakla birlikte toplumun da ortak inancı olduğundan beddua, atasözleri gibi ortak kabul görecektir ve onu duyanlarca destek bulacaktır. Böylece mağdur, bedduası ile insanlardan destek ve onay almış olacaktır.

“*Cefa ile can versin.*(222)”: Yukarıda ifade edildiği gibi insan dünyadaki iyi ve kötü amellerinin karşılığını ölümü sırasında da görür. Bedduada zalimin can verme sürecinin cefalı geçmesi, onun çok günahkâr biri olduğunun bir göstergesidir. Bu şekildeki ölümün akabinde bu kişinin ahirette gideceği yer herkesçe cehennem olarak bilinmektedir. Bu bedduada mağdur, zalimin günahkâr yaşamasını ve bunun sonucu olarak da ölümünün çok acılı olmasını istemektedir ki böyle birini ahirette zebaniler ve cehennem beklemektedir. Bedduayı eden kişi bu bedduasıyla her iki zamanı da kastetmekte ve dilemektedir.

“*Ölmeye de Azrail gelmeden beyaz kefenle sarılsın.* (142)”: Bu bedduada ise mağdur zalim için istediği ceza yukarıdaki bedduadan bir adım öteye taşınarak acı, sağlıklı olunan zamandan başlatılmak istenmiştir. Zalimin daha sağlıklıdayken ölüm gününün geldiğini öğrenmesi ve bu sayede ölüm anını bilmenin korkusunu yaşaması hayal edilmiştir. Kefenlenme, kişinin ölümünden sonraya ait bir işlemdir ve baş kısmının da içeride kaldığı, kendine özgü görüntüsüyle insanlar için ürkütücü bir görüntüdür. “Kefen” kelimesi yalnızca cenazeye uygulanan işlemi karşılayan kelimedir ve kefen kumaşının rengi her zaman beyazdır. Bu net bilgiye rağmen mağdurun bedduasında “beyaz kefen” ifadesiyle “beyaz”ı vurgulaması beddualara özgü duygusal gerginlikle ilgili bir durumdur. Mağdur bu bedduada ölen insanların baş kısmının da dâhil edilerek içerisine konduğu, bunalıcı ve içinden çıkılması da çok zor olan bu sargının içerisine zalimin yaşıyorken konmasını dilemiştir. Onun bu bunalım hâlini yaşadıkdan sonra ise Azrail'in canını orada almasını tahayyül etmiştir. Kefenlenmiş bedene yapılan sonraki işlemler, cenaze namazını kılmak ve mezara koymaktır. Bu bedduaya göre kefenlenmiş olduğu için cenazeye yıkama-abdest aldırma işlemi olmayacak, dolayısıyla namaz da kılınmayacaktır. Bu bedduada zalim için kefen sembolü etrafında ölüm öncesi, ölüm sırası, kabir ve ahreti içine alan bir cezalar silsilesi oluşturulmuştur ki ortaya konulan bu durum, Türk-İslâm kültüründe insanların düşmekten çok korktuğu hâllerdir.

“*Cenazen ortada perişan kalsın. (62)*”: Tük-İslam kültürüne göre insanın pir-i fani yaşında, yatağında, ailesi başında iken huzur içinde hayata gözlerini yumması önemli ve arzulanan bir durumdur. Ardından yıkama, kefenleme, musallada cenaze namazı kılınıp helallik alma, kabrine yerleştirme ve sonrasında da yakınlarının mübarek günlerde kabri ziyarete gelmeyi aksatmaması, her yaşlı insanın öldüğünde olmasını istediği şeylerdir. Bunun için kişinin sağlığında hacda üretilmiş bir kefen getirilir, mezar yeri satın alınır, ölümü sonrası evlatların mezarı sık sık ziyaret etmesi, Kur’an okuması tembihlenir. Hatta çocuk veya torunlardan birine bunu düzenli yapması için “Yasin bağı/tarlası/parası” adı verilen fazladan bir miras verilir (K.K.1). Mezarın zamanla izlerinin silinmemesi için mermerden mezar yaptırılır. Bir insanın cenazesinin sahipsiz kalması için sağlığında çoluk çocuğunun, sevdiklerinin olmaması, varsa da hepsinin onu terk etmesi gerekir. Bu durum bir Müslüman için çok acıdır.

Diğer yandan bedduada kişinin öldükten sonra cenazesinin kabrine gidememesi durumu vardır ki bu durum İslam anlayışına göre doğru değildir. İslamiyet’e göre cenazeyi toprağa vermenin gecikmesi, ona eziyet olarak görülür, bu yüzden elzem bir durum olmadıkça cenaze geciktirilmeden toprağa verilir. Gerek cenazenin sahipsiz kalması gerekse defin süresinin çok uzaması gibi durumlar Türk toplumunda pek olmamakta, olması ihtimalini de dikkate alarak belediyeler cenaze hizmetlerini ücretsiz vermektedir.

Bu bedduada yukarıdaki bilgilerin uzantısı görülmektedir. Mağdur, kendisine zulmedenin dünyadayken aile kuramayıp yapayalnız yaşaması, öldüğünde cenazesini kaldıracak kimsenin bulunmaması, dünyada izi kalacak bir mezarının ve ona dua okuyacak kimsenin olmaması gibi zincirleme pek çok vahim durumu yaşamasını bu kısa beddua ile dile getirmiştir.

“*Cenazeni yunmadan defnetsinler.*” Türk-İslam kültürüne göre bir kimsenin cenaze namazının kılınması için öncelikle onun Müslüman olması gerekir. Ölen her Müslüman (Şehitler hariç tutulur) toprağa verilmeden önce yetkin birileri tarafından yıkanır, gusül abdesti aldırılır. Bu, cenazenin ahirete abdestli gitmesi içindir ki abdestin insanın işlediği günahlarının dökülmesini sağladığı düşünülmektedir. Ayrıca kabirde ve ahirette onun Müslüman muamelesi görmesi için gusül abdestli olarak gömülmesi gerektiği düşünülür. Dolayısıyla bu bedduada dilenen şey, zalimin ahirette Müslüman olarak muamele görmemesi yani kabirde azap görüp ahirette cehenneme gitmesi ve -kendisine yaptığı zulüm başta olmak üzere- işlediği tüm günahların cezasını çekmesi biçimindedir ki bu durum Müslümanların kendileri için en çok korktukları şeylerin başında gelmektedir.

“*Kefin bulunmaya üryan kalasın (76)*”: Türk-İslam kültüründe yaşı kemale eren insanlar kendisini muhtaç etmeyecek çocuklara sahip olsalar da ölüme hazırlık yaparlar. Bu hazırlıkların başında öldüğünde gömüleceği mezar yerini satın almak, mezar tahtalarını hazırlamak ve kendisine giydirecekleri kefeni satın alıp hazır bulundurmak gelir. Mal ve mülkünü çocuklarına paylaştırıp dünyevi varlığı kalmadığında yanında bulundurmaya itina gösterdiği şey “kefen parası” adı verilen paradır (K.K.1) ve bu son paranın varlığı, o kişi için cenazesinin ortada kalması korkusundan dolayı çok önemlidir. Bu para maddi olarak küçük bir miktardır ancak temsilî anlamda dünyaya ait olan son varlıktır. Kefenin ahirete giderken yanında götürülen tek dünya varlığı olarak da ibretlik ve temsilî değeri söz konudur. Aynı zamanda ona sahip olmak kişinin dünyadaki son gününde ahirete borçlu olarak gitmemesi anlamına gelir.<sup>7</sup>

<sup>7</sup> Tasavvufî kültürden kaynaklı bir bilgi, özellikle Yesevilikte salıkların başlarına taktıkları sarığın aynı zamanda onların kefeni olduğu şeklindedir. Sarık o kişiye her zaman ölümü hatırlatır. İrşat vazifesiyle yollara düşen ve

Beddua bu dinî ve kültürel bilgilerin izini taşır ki burada mağdur zalimin her Müslüman'ın hazırlaması gereken kefen parasını dahi hazırlayamayacak kadar fakir ve aciz duruma düştükten sonra ölmüş olmasını dilemiştir. Ayrıca bunun da ötesine geçerek, etrafında onun ölüsüne sahip çıkıp kefen temin ederek cenazesini defnedecek bir ailesinin dahi olmamasını, sahipsiz ve çıplak bir ceset olarak insanların arasında utanılacak hâle düşmesini tahayyül etmiştir. “Üryan”, cenazenin yıkanma esnasındaki hâline atıftır. Kişi ölürken yanına alacağı bir kefenlik malının dahi kalmamasını, dünya malının dünyada kaldığını sembolize eder. Bu beddua esnasında zalime öldükten sonra başına gelmesini istediği durum ifade edilmekte ve düşeceği kötü hâl resmedilmektedir. Mevcut durumda zalim kötülük yapabilecek güçte iken ona aciz kalacağı gün hatırlatılmakta ve o günde düşeceği utanılası hâl bir temenni olarak tahayyül edilmektedir. Zalimin düşmesi dilenen bu durum, Türk-İslam kültüründeki insanların başlarına gelmesinden çok korktukları trajik bir durumdur.

“*Musalla taşına başın gelmesin; diri diri gömülesin.* (115)”: Bu bedduada zalim için ölüm dahi bir ceza olarak yeterli görülmemiş, onun için anormal bir ölüm biçimi arzulanmıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi Türk-İslâm toplumunda bireylerin ölüm ve sonrası ile ilgili beklentisi, kişinin kendi yatağında, ailesinin yanında canını teslim etmek ve sonrasında dinî vecibeler sırasıyla yerine getirilerek mezara konulmaktır. Bu bedduada, arzu edilen bu durumdan mahrum bırakma isteği vardır. Musalla taşına konamamak, cenazesine sahip çıkacak hiçbir yakınının olmaması ile mümkündür ki bu durum onun yıkanmadığını ve kefenlenmediğini gösterir. Bedduanın ikinci kısmında da buna işaret edilmekte, herkesçe arzulanan cenaze işlemlerinden mahrum kalması ve ölümünün de diri diri mezara girmek şeklinde olması dilenmektedir. Bu bedduada zalimi huzurlu bir ölümden ve devamında kabir ve ahirete Müslüman'ca gidişten mahrum ederek, hem dünyalık hem ahiretlik büyük ve trajik bir ceza tasarlanmıştır.

“*Cenazeni yuyan tükürsün kaçsın.* (141)”: Türk-İslam anlayışına göre kişinin ölüm sırası ve sonrasındaki belirtiler onun cennete mi cehenneme mi gideceği hakkında ipuçları verir. İslâmî bilgilerin yanı sıra kültürel inanışların da etkisi olduğunu düşündüğümüz bu bilgiler, geçmişten tevarüs etmiş halk inanışlarıdır. Örneğin; kişinin ölüm sırasında canının zor çıkması onun günahkâr olduğunu, ölmeden önce görmeyi istediği birisi olduğunu düşündürür. Öldüğünde gözlerinin açık kalması dünya malında gözü kaldığına işaret eder. Cenaze yıkanırken güzel kokular yayılması ve renginin ağarması onun cennetlik bir kul olduğu şeklinde yorumlanır. Tabutunun taşıyanlara ağır veya hafif gelmesi ile günahlarının çokluğu veya azlığı arasında ilişki kurulur (K.K.1).

Bu bedduada mağdur, zalimin kendisine yaptıkları yüzünden büyük günah işlediği düşüncesinden hareketle, böyle birinin cenazesinin yıkanışı esnasında etrafa kötü kokular yayılacağı bilgisinden hareket etmiştir. O bu kokunun boyutunun günahlarının miktarıyla orantılı olarak dayanılmaz düzeyde gelmesini hayal etmiş ve onu yıkayan kişilerin yıkama işlemini yarım bırakıp kaçmalarını dilemiştir.

---

dervişler ölümün nerede ve ne zaman geleceği bilinmediği için bu kefeni başlarında sarılı olarak bir ömür taşırlar. Bu gurbet yolculuğunda dervişin ömrü vefa ettiği etraftaki insanlar onu, sarığını açmak suretiyle ortaya çıkan kefen ile kefenler ve toprağa verirler. Bu sarık aynı zamanda dünya malından elini eteğini çektiğini, onda gözünün olmadığını, her zaman ölümünü düşündüğünü ve ölüme hazır olduğunu belirtir. Mahmud Esad, Coşan. “İstanbul’un Fethi ve Fatih”, (İstanbul: Server Yayıncılık, 2011) 17.

Türk-İslam kültüründe cennetlik insanların cenazesinin yıkanması sırasında, yıkadıkça bedeninin nurlandığı, etrafa güzel kokular saçıldığı bilgisi vardır. Aynı şekilde cehennemlik olanlardan ise kötü kokular geldiğine inanılır (K.K.1). Bu bedduada mağdur zalimin ölmesini ve cenaze yıkadıkları teneşir tahtasına yatırılmasını dilemiştir. Cenaze yıkama yerinde ise yıkayan hocanın onun bedeninden etrafa yayılan kötü kokulara dayanamayıp tükürerek kaçmasını arzulamıştır. Cenaze yıkama, tanıdıklarla yapılan işlem olduğu için bedduadaki tasvire göre bu kötü durumu cenazenin tüm yakınları da yaşayacaktır. Bu durum ona aldırılacak abdestin de yarım kalması anlamına gelmektedir. Buna maruz kalan kişi orada bulunan yakınları karşısında kötü duruma düşeceği gibi abdestsiz olarak gömülecek, kabir ve ahrette de abdestsiz olarak muamele görecektir.

Mağdur, bu bedduasında zalim hakkında böyle bir manzara çizerek onun öldükten sonra olmasını istediği kötü durumu sağlığında da bilmesini amaç edinmektedir. Hem dünyadaki insanlar arasında hem de kabir ve mahşerde kötü bir duruma düşmek anlamına gelen bu bedduadaki durum, öncelikle bedduayı edenin kendisi için düşülebilecek en kötü şeylerdendir.

“*Azrail başında şaşkın kalasın.* (146)”: İslam’a göre Azrail Allah’ın sayısız meleklerinin en büyük dört tanesinden biridir. Görevi insanların canını almaktır. Tüm dünyada aynı anda her yerde olabilen ve sayısız insanın canını alan bu melek ile ilgili Türk insanının zihninde büyük bir korku ve saygı vardır. Türklerin ölümle ilgili geleneklerinde Azrail’in öldürmekte kullandığı kılıcını yıkayıp temizlemesi cenaze evinin kapısına su dolu kap bırakmak (Kalafat, 1999: 35), sonrasında Azrail’in yedi evin suyunda kılıcını yıkadığı (Örnek, 1971, s. 38) inancıyla mahalledeki evlerin su kaplarının boşaltılması, kılıcından çıkan kanları temizlemek için pencere hizasına kadar bütün duvarlar silinmesi (Kalafat, 2011, s. 106) gibi inanış ve uygulamalar mevcuttur.

Ölümün, çoğu insana göre başa gelecek en korkutucu şey olduğu evrensel bir gerçektir ve ölümün vakti belli değildir. Türk-İslam kültüründe insanların dualarına da yansıyan ideal ölüm şekli, yaş kemale erdikten sonra kendi evinde, ailesi yanındayken, yatağında canını huzur içinde Azrail’e teslim etmektir. Bu bedduada mağdur, zalimi bu en korkunç âna (ölüm ânı) hiç beklemediği bir zamanda yakalanmış olarak tahayyül etmiş, üstelik sağlıklı aklıyla o acı ânı ve çaresizliği yaşamamasını dilemiştir. Bu durum kendisi adına en kötü hâllerden olsa gerektir ki bu en korktuğu durumu beddua ettiği kişi için dilemiştir.

“*Azrail canın almasın; ıstırabın son bulmasın.* (148)”: Bu bedduada mağdur zalimi yine ölüm vaktinde ölüm acısını çekerken hayal etmiştir. Ancak bundan daha fazlasını isteyerek Azrail’in zalimin canını hemen almamasını, bu en acı ıstırabın uzamasını ve devam etmesini hayal etmiştir. Bu hayal Türk kültüründeki kurban hayvanlarına eziyet çektilirmemesi gerektiği öğretisiyle de ilintili olmalıdır. Türk kültüründe her evin erkeği kurban keser veya başında bulunur, kurbanın ölüm sürecini izler. İnanca göre kurbanı eziyet çektilirmemek, bir an önce bitirmek zorunluluktur. Bu bedduada mağdur zalimin yaşamasını istediği Azrail’le karşılaşma durumunu daha da vahimleştirerek onun çektiği ıstıraptan dolayı artık ölümü bile arar hâle gelmesini ancak ölememesini tasavvur etmiştir. Türk kültüründe birinin ölüm sürecine şahit olan insanlar bu süreci tanıdıklarına anlatmakta ve kişinin sağlığında iyi veya kötü insan olması ile ölüm sırasında yaşadıkları arasında münasebet kurulmaktadır. Kişi eğer sağlığında sevilmeyen, çevresine zarar vermiş biriye ölüm anının korkunç olduğu, canını teslim edemediği anlatılır. Bu konuyla ilgili bir diğer inanç da ölüm esnasında kişiye gideceği yerin

(cennet veya cehennem) gösterildiği şeklindedir. Bu inanca göre cehenneme gideceğini gören kişi oraya gitmemek için çabalamakta, bu yüzden ölümü zor ve kötü olmaktadır. Herkesçe sevilen ve dini bütün bir hayat yaşayanların ise ölüm anlarının kolay olduğu, kısa sürdüğü, acı çekmedikleri; ölüm sırası ve sonrasında yüzlerine güzellik ve gülümseme geldiği hatta ölüm sırasında etrafa bir nur doğduğu şeklinde bilgiler o toplumda anlatılmaktadır. Bunlar ölen kişinin cennete mi cehenneme mi gideceğinin işareti olarak görülür. (K.K.1)

Dolayısıyla bu bedduanın kültürel arka planında zalimin ölüm sırasının gelmesi yani onun ölmesi istenmekte ancak bu ölüm gibi zor ve korkulan şeyin de en kötüsünü yaşamayı istenmektedir. Ölüm ânının bu şekilde olması onun cehenneme gideceğinin de habercisi olacağından, bedduayı eden kişi dolaylı yoldan o zalimin cehenneme gitmesini de dilemiş olmaktadır.

## 2. Kabirle İlgili Beddualar

“*Kabire gözün açık gömülesin. (109)*”: Türk-İslam kültüründe bazı kişilerin ölümü sonrası gözlerinin açık kalması, onun dünyaya doyamadığı, daha yapacak işleri varken vakitsizce çok erken öldüğü biçiminde yorum ve inanışlara sebep olmuştur. Bu sebeple ölen kişinin gözleri açıksa kapatılır. Bedduada mağdur, zalimin dünyaya doymadan yani genç yaşta ölmesini istemenin yanı sıra kabre de aynı şekilde gözleri kapatılmadan gömülerek dünya arzusunun ve bunun acısının öldükten sonra bile devam etmesini dilemiştir.

“*Kabrinin içine yılanlar dolsun; mezarda yatmaya yer bulmasın. (109)*”: Türk-İslam kültürüne göre insan ölüp mezara konduktan sonra kıyamet kopana kadar sürecek olan kabir zamanı başlar. Eğer meyyit cehennemlik bir kul ise bu süre de onun için azapla geçecektir ki o kişinin mezarına kabir yılanlarının geleceği biçiminde bir bilgi mevcuttur<sup>8</sup>. Bedduada bu bilgiler bir dilek olarak düşünülmüştür ki mağdur zalimin hem kabir azabına maruz kalmasını hem de cehennemlik olmasını dilemiş olmaktadır.

“*Mezarın cehennem narında olsun. (86)*”: İslâm inancına göre ölümden sonrası, kabir ve ahiret hayatı olmak üzere iki kısımdır. Ölenler kıyamet günü gelinceye kadar kabirde bekleyeceklerdir. Günahkâr olanları hem kabirde hem de ahirette azap beklemektedir ancak inanca göre kabir azabı kıyametteki azabın yanında hafif olanıdır. Bedduada bu bilgiden hareketle mağdur zalimin kıyamete kadar sadece kabir azabıyla yaşamasını yetersiz görmekte, bu süreyi de kıyamet azabı cehennem ateşi içinde geçirmesini, yani onun için cehennemden daha kabirdeyken başlamasını tahayyül etmektedir.

“*Ahret'te din iman bulmayasın. (164) / Ahrette rahat yüzü görme. (214) / İmansızca Kur'ansızca ölesin. (104)*”: MS 8. yüzyıldan itibaren İslamiyet'le tanışmaya başlayan Türk toplumu İslam dinini benimsemiş, Kur'an ayetlerine, Peygamber hadislerine ve din büyüklerinin sözlerine teslimiyetle itibar ederek bunları hayatına da tatbik etmiştir. Bu itibarla Türk-İslam inancına göre dünya ahireti kazanmak için kısa sürecek bir imtihan yeridir. Sonsuz olan öbür dünyada (ahiret) insan ya cennete gidip tarifsiz bir mutluluğa ulaşacak ya da

<sup>8</sup> Anadolu'da ölüyü yıkama kefenleme sırasında İslami uygulamalara ilave olarak büyüsel pratiklere yer verilir. Örneğin Adana, Hopa ve Rize'de kefenin içine konan kına, kâfuru, çörek otu, misk, karanfil tozu gibi kokulu bitkilerin, bunlarla yapılan tütsülerin; gül suyu, gül hatmi, gül yağı, hacı yağı, esans gibi kokuların ölüyü yılandan çiyandan koruyacağına inanılır. Kırşehir, Erzurum, Çorum, Uşak, Sivas'ta bu kokuya şeytan gelmez diye düşünülür. Kefene dökülen zemzemle ölüünün günahlarının temizleneceğine inanılır. Sedat Veyis, Örnek. “Anadolu Folklorunda Ölüm”, (Ankara: A.Ü., DTCF Yayınları 218, 1971). 51-52.

cehenneme gidip sonsuz azap çekecektir. Kur'an-ı Kerim'de ahiretteki bir günün dünya gününün bin katı olduğu<sup>9</sup> şeklinde bilgi verilmektedir ve bu bilgi halk arasında özellikle cehennem azabının süresini hatırlatma yönünde çok dile getirilen yaygın bir bilgidir. Cennet ve cehennem hakkında Türk insanının zihninde yer alan bilgiler, "aklın idrak edemeyeceği kadar büyük bir mutluluk veya tersine acı"nın olduğu biçimindedir. Bu sebeple kabir, mahşer ve cehennem Türk toplumunun en büyük korkularıdır. Türk insanı cezasının ahirete kalmasındansa onu dünyada ödemeye razıdır. "Davan, huzur-ı mahşerde görülsün." bedduası bu kaygı ve korkuyu ifade eder.

İnanca göre imanı olan herkes günahlarının cezasını çektikten sonra cennete girecektir. Ancak imanı olmayan sonsuz cehennemde kalacaktır. Yukarıdaki beddualarda mağdur, zalimin kendisine yaptığı kötülük yüzünden cezasının çok ağır olmasını istemiş, bu yüzden beddua tasarımını ahiret üzerine kurmuştur. Ahiretin en büyük cezası ise oraya imansız gidene verilecek cezadır ki bu ceza sonsuz cehennemdir.

"*Defterin mizanda soldan verilsin.* (174)": Türk-İslam kültürüne göre her insanın sağ ve sol omzunda iki melek vardır. Kirâmen ve Kâtibîn adı verilen melekler ömür boyu işlenen günah ve sevapları deftere kaydederler. Mahşer meydanında defterler kişinin önüne konur. Âyette şöyle geçmektedir: "O iki kaydedici (melek her yaptığınızı) kaydederken (onlar) sağdan ve soldan (her iki tarafınızda) oturmakta olan meleklerdir." (Kâf-17) Amel defterleri cennetliklere sağdan, cehennemliklere soldan veya arkadan verilir. Defteri sağdan verilenlere "ashâb-ı yemîn", soldan veya arkadan verilenlere "ashâb-ı şimâl" adı verilir. Defterin sağdan verilmesi bir müjde, soldan verilmesi ise azabın habercisidir. (Hâkka-19,25; İnşikâk-7,10) Mağdur bu bedduada bu bilgilerden hareketle zalimin, pişmanlığın fayda etmeyeceği hesap gününde cehennemlik olduğu haberini almasını dilemektedir.

### 3. Ahiretle İlgili Beddualar

"*Bütün zebaniler yanına gelsin.* (173)" / "*Her dem zebaniler belini kırsın.* (113)" / "*Zebaniler destine yapışalar.* (54)" / "*Zebaniler topuz vursun.* (80)" / "*Kabirde başına topuz vuralar.* (80)": Zebani, cehennemde bekçi olduğuna inanılan, eli topuzlu, çok iri ve çok güçlü, korkunç azap melekleri olarak bilinir. İnsanlara cehennem azabını yaşatmakla görevlidirler. Her birisi bir dağa yumruk vursa o dağı eritecek kuvvettendirler. Kur'an'da zebanilerle ilgili geçen âyetlerden bazıları şunlardır:

- "Ey iman edenler! Kendinizi, gerek ailelerinizi bir ateşten (Cehennem'den) koruyun ki, onun yakıtı insanlar ve taşlardır. Onun başında öyle melekler (Zebâniler) vardır ki; iri mi iri, çetin mi çetin!" (Tahrîm-6).
- "Kâfirler bölük bölük Cehennem'e sevk edilir. Nihayet oraya vardıklarında (Cehennem'in) kapıları açılır ve Cehennem'in bekçileri onlara şöyle der..." (Zümer-71).
- "Zebânilere şöyle denilir: Onu tutup yaka paça Cehennem'in ortasına sürükleyin" (Duhan-47).

Bu beddualarda mağdur zalimin cehenneme gitmesini ve orada kendisine azap çektirecek zebanilerin tamamının onun azap çekmesi ile görevlendirilmelerini tahayyül etmiştir.

<sup>9</sup> "Lakin, Rabbinin katında (Dünya'daki) bir gün, sizin hesabınıza göre (kâfirlerin azap görecekleri Ahiret günlerinden) bin sene gibidir! (O bir gün bin seneye eşittir!)" (Hac-47).



“*Cehennem yerin olsun. (50)*” / “*Cehennemde yerin nar olsun. (50)*”: “Yeri olmak”, yerleşmenin ve kalıcı bir yere ait olmanın ifadesidir. Bu bedduada mağdur zalime sürekli kalıcı bir mekan olarak cehennemi uygun görmekte, orada daimi olarak kalmasını dilemektedir. Bunun olması için zalimin dünyadan inançsız, dinsiz olarak ahirete gitmesi gerekir. Çünkü Türk-İslam inancına göre ahirette ebedî cehennemde kalacak olanlar, Allaha inanmayan veya şirk koşanlardır. Bunun dışında günahkâr Müslümanlar cezalarını çektikten sonra cennete gidecektir. Müslümanlıktan çıkmak, bazen insanın kurduğu bir cümle ile mümkün olabilen bir durumdur. Türkler arasında yaygın olan bu bilgi, şu hadise dayanır: “Kıyamet yaklaştıkla, fitneler çoğalır. Gece başlarken karanlığın artması gibi olur. Sabah evinden mümin olarak çıkan çok kimse, akşam kâfir olarak döner.” (Ebu Davud, Fiten-2, (4259, 4262); Tirmizî, Fiten-33, (2205). Kafir olmak ise Müslümanların en çok korktuğu şeylerdendir. Mağdur bu bedduada kendisi için en korktuğu şeylerden olan ahiretteki yerinin ebedî cehennem olması durumunun, kendisine zulmedenin başına gelmesini dilemektedir.

“*Cehennemde cayır cayır yanasın. (146)*”: “Cayır cayır yanmak” ifadesi ateşe müdahale imkanının kalmadığı zamanı işaret eder. Cehennem azabının nasıl olduğu ile ilgili Türk-İslam kültürüne yerleşmiş bilgi ve inançlar vardır ki bu ateş dünyadakilerle kıyaslanarak tasvir edilir. Cehennem ateşinin dünyadaki en büyük ateşten yetmiş kat büyük bir ateş olduğu şeklinde bilinir. Bu bilgi şu hadise dayanır: “Cehennem ateşi (miktarca ve sayıca) dünya ateşleri üzerine altmış dokuz derece fazla kılınmıştır. Bunlardan her birinin harareti bütün dünya ateşinin harareti gibidir.” (Müslim-2843/30, Buharî-3064, Tirmizî-2715).<sup>10</sup>

Mağdur bu bedduada cehennemın ateşini tüm somutluğuyla ifade etmeye çalışmakta, zalimin orada yanışını “cayır cayır” ikilemesiyle görünür kılmaya ve kurtuluşu, geri dönüşü ve müdahalesi imkânsız olmasını ifade etmeye amaçlamaktadır.

“*Cehennemde güzel vücudun yansın (130)*”: Bu bedduada “güzel vücut”, cehennemle bir arada kullanılarak zıtlık temelli bir anlam tasarlanmıştır. En güzel görünümün en çirkin hâle gelmesi süreci, bedduanın vahametinin artması için özellikle kullanılmıştır. Dünyadaki güzel bedeninin o güzel hâliyle cehenneme gitmesi istenmektedir. Bu, mahşerde tüm insanların 33 yaşındaki hâliyle dirileceği<sup>11</sup> şeklindeki bilgi ile ilintilidir. Mağdur, kendisine zulmedenin dünya ateşiyle değil de cehennem ateşiyle yanmasını istemektedir. Beddua, ahirete kalan hesapların dünyaya göre çok daha zorlu olacağı bilgisinden dolayı bu şekilde tahayyül edilmiştir.

“*Cehennemlik diye haber vereler. (81)*”: Türk-İslam inancında cennet ve cehennemliklerin bunu öğrenmesiyle ilgili farklı bilgiler vardır. Birincisi “İnsanın cennetlik veya cehennemlik olduğunu yalnızca Allah bilir.” şeklindedir. İkincisi, “Ölüm sırasında gideceği yer (cennet veya cehennem) insana gösterilir.” bilgisidir. Üçüncüsü ise bir hadistir ki şöyledir: “Sizin birinizin yaradılışının başında ana ve baba maddeleri kırk gün annenin karnında toplanır. Sonra o maddeler o kadar bir zaman içinde katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine o kadar zaman içinde mudgaya (bir çiğnem et) dönüşür. Allah bir melek gönderir. ‘Oluşan mudganın işini, rızkını, ecelini, cennetlik veya cehennemlik olduğunu yaz!’ denilir. Sonra ona ruh verilir.” (Buharî, Bed'ü'l-halk-6, Enbiya 1. Kader-1; Müslim, Kader-1)

<sup>10</sup> Erişim adresi: <http://www.sahihhadisler.com/?pid=p&id=3944>

<sup>11</sup> bk. İmam Şa'ranî, “Ölüm-Kıyamet ve Ahirzaman Alâmetleri Muhtasarı (Tezkiretü'l-Kurtubi)”, İstanbul: Bedir Yayınevi, s. 101. (t.y.)

Bu bedduada mağdur, zalimin hem kesin cehennemlik olmasını istemekte, hem de ona bundan haberdar edilmesini dilemektedir. Çünkü bu, insana verilebilecek en kötü haberdur. Türk-İslam kültürüne göre insanlara cennetlik veya cehennemlik olduğunun haberi tam olarak mahşer gününde günah ve sevapları terazinin iki kefesine konduktan ve hangisinin ağır bastığı ortaya çıktıktan sonra söylenir. Mağdur ise zalimin cehennemlik olduğu bilgisini daha dünyada iken öğrenmesini dilemektedir ki böylesine kötü bir sona gittiğini bilerek yaşamak çok kötü bir durum olmalıdır, bedduayı edenin de kendi adına en büyük korkusudur.

“Cennet yüzü görmesin. (223)” / “Cennet-i âlâ’ya giremeyesin. (159)” / “İlebet cennet yüzünü görme. (113)”: Türk-İslam inancında kelime-i şahadet getiren herkes günahlarının cezasını çektikten sonra cennete girecektir. “Kalbinde zerre kadar imanı olan cehennemde kalmaz.” (Müslim, İman 322, 334). Bu bedduada zalimin “cennet yüzü görmemesi” ahirete dinsiz olarak gitmesi anlamına gelmektedir ki bu, bedduayı eden için en korktuğu durumdur.

### Sonuç

Türk toplumunca yaygın kullanılan beddualar üzerine yapılan bu çalışmada, Türk insanının İslami öğretilerin etkisiyle oluşturduğu yerleşik korkuları beddualar üzerinden belirlemeye çalışılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Türk toplumu İslamiyet’le tanıştıktan sonra İslam’ın getirdiği kurallara çok önem vermiş, bunları hayatına tatbik etmeye özen göstermiştir. Özellikle ömrü boyunca iki omzunda olduğu ve sevabı-günahı kaydettiği söylenen Kiramen-Katibîn meleklerinin varlığı Türk insanını dikkatli ve iyiliksever bir hayat yaşamaya motive etmiştir. Bu kültürde Allah’ın, affedilip edilmeyeceğinin kararını haksızlığa uğrayan mağdur kişinin yetkisine bıraktığı en büyük günah olarak “kul hakkı” görülmüştür. “Tüyü bitmemiş yetimin hakkını yeme”, “Alma mazlumun âhını, çıkar aheste aheste”, “Bir kez gönül kırdın ise bu kıldığın namaz değil, yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil (Bkz. Tatçı, 1998, s. 132)” örneklerindeki gibi dinî öğretiler, “Yere göğe sığmadım, mümin kulumun kalbine sığdım”, “Mü’minin kalbi Allah’ın evidir<sup>12</sup>” gibi hadisler kalp kırmanın ve kul hakkına girmenin büyük günah olduğu düşüncesini insanımızın fikrî arka planına işlemiş olan kültürel kodlardır. Türk halkı Allah’ın kendisine kul hakkıyla gelinmemesini özellikle vurguladığını, şehidin dahi tüm günahları bağışlanırken, eğer varsa kul hakkının bağışlanmayacağını bilmektedir. Hacca gitmeye niyet edildiğinde, uzun yolculuğa çıkılırken, yaşlanıldığında, bir hastalığa yakalanınca ve sair zamanda insanların tüm tanıdıklarından helallik istemeye önem vermeleri bu yüzdendir.

Gönülde oluşan büyük kırgınlıkların yansımaları olarak beddua sözlerinde tasarlanan cezalar, hemen o anda gerçekleşmediği için, insanın ceza adına düşünebildiği en uç noktalardaki şiddetli ve etki düzeyi yüksek cümleler olmuştur. Beddua cümlelerinin kendine has şiddet seviyesinin, beslendiği ve konu ettiği ahiret bilgilerinin şiddet dozuyla doğru orantılı olduğu sonucuna varılmıştır.

Beddualar onu eden kişinin/toplumun kendi başına gelmesinden ve yaşamaktan en çok korktuğu durumlardır. Diğer bir ifadeyle bedduanın içeriğini belirleyen şey, kişinin kişisel ve kültürel belleğine yerleşmiş olan korkularıdır. Çalışmada bu tezden hareketle Türk halkının

<sup>12</sup>Zerkeşi, Süyûtî, İbn-i Teymiye gibi hadis âlimleri bu hadisin uydurma olduğunu söylediler de bu söz Türk-İslam toplumunda sevilmiş ve yaygınlaşmıştır. Bunda o sözün Şeyhî, Kaygusuz Abdal, İsmail Hakkı gibi önemli mutasavvıf ve şairlerin eserlerinde geçmesinin etkisi olmalıdır (Yılmaz, 1992, s. 89).

ölüm ve ahiretle ilgili söylediği beddualar incelenmiş, bunların kabul ettiği ve yaşayageldiği din temelli aşağıdaki korkular olduğu sonucuna varılmıştır:

*Ölüm öncesinde;* dünyada kimsesiz kalıp sahipsiz ölmek, cenazesini kaldıracak kimsenin olmaması, kendi ölüm zamanını biliyor olmak, hayattayken kefeninin giydirilmesi ve mezarının hazırlanması, diri diri toprağa gömülmek, cehenneme gidecek olduğunu duymak.

*Ölüm sırasında;* günahkâr bir kul olup ötürken bunu bilmek, Azrail'in can almaya geldiği an, can vermenin uzun sürmesi, zor ve cefa ile teslim etmek.

*Ölüm sonrasında;* cesediyle ilgilenecek hiç kimsenin olmayıp ortada sahipsiz kalması, cesedinden pis kokuların gelmesi, cenazesinin yıkanmaktan mahrum kalması, erken yaşta ölüp gözleri açık gitmiş olmak, musalla taşına konmaması, cenaze namazının kılınmaması, abdestsiz toprağa verilmek.

*Kabirde;* mezarına korkunç yılan-çıyanların gelmesi, mezarının kıyamet gününden önce cehennem ateşiyle dolması.

*Ahirette;* günah defterinin sevap defterinden fazla olması, ahirete imansız olarak gitmek, ebedi olarak cennete gidememek, kıyamet günü cehenneme gideceği kararını öğrenmek, cehenneme gidip zebanilerin eline düşmek, cehennem ateşinde yanmak, yerinin cehennem olması ve cenneti asla göremeyecek olmak.

Allah'ın kul hakkını affetmeyeceği bilgisine dayanılan ve sadece o kişiden helallik alarak affettirilebilen hakka girme günahı Türklerce hoş görülmemiş, bundan kaçınmayan insanlara, mağdurları tarafından edilen beddualarda en büyük ceza yeri olarak, aslında kendi korkuları olan ölüm, kabir ve kıyamet acıları uygun görülmüştür.

### Kaynaklar

- Akalın, L. S. (1990). *Türk dilek sözlerinden-alkışlar kargışlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Atalay, B. (1986). *Divan-ı lügati't-Türk tercümesi*. (Cilt 4) (Dizin). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Boratav, P. N. (1982). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Buhârî, EbûAbdillâh Muhammed bin İsmail (1992). *El-câmi'u-s-sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Coşan, M. E. (2011). *İstanbul'un fethi ve Fatih*. İstanbul: Server Yayıncılık.
- Çobanoğlu, Ö. ve Çobanoğlu, S. (2015). Türk halk kültüründe konuşmalık türler bağlamında sözel nasihatler, dua ve beddualar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(7), 1-32.
- Demren, Ö. ve Shadkam, Z. (2017). Türkçe ve Kazakça alkış-kargış söyleme geleneğinin psikodinamiği üzerine sosyolinguistik bir inceleme. *Türkbilig*, 34, 179-188.
- Duymaz, A. (2000). Sihir şiirlerinin bir türü olarak alkışlar. *Millî Folklor*, 6(45), 15-21.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erzen, J. N. (2011). *Çoğul estetik*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Gönen, S. (2005). Efsanelerde kara rengin görünümü. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 225-236. Erişim adresi: <http://sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/304/294>
- Güner, G. (2014). Alkış “dua” ve kargış “beddua” kelimelerinin etimolojisi üzerine. 7. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri, 1. Cilt, 16-18 Ekim*, Elazığ. s. 625-631.
- Haviland, W. A. vd. (2017). *Kültürel antropoloji* (çev. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- İmam Şa’ranî, (t.y.). *Ölüm-kıyamet ve ahir zaman alâmetleri muhtasarı* (Tezkiretü’l-kurtubi) İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Kalafat, Y. (1999). Türk dünyasında karşılaştırmalı halk inançları çerçevesinde Karakeçeli Türkmenleri. *Türk Kültüründe Karakeçeliler Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kalafat, Y. (2011). *Türk kültürlü halklarda Ulucanlar*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kalafat, Y. ve Bayatlı, N. Y. (2011). *Türk kültürlü halklarda alkışlar kargışlar*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kaya, D. (1997). Dualar ve beddualar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 99-121.
- Kaya, D. (2001). *Folklorumuzda beddua söyleme geleneği ve Türk halk şiirinde beddualar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Keskin, A. (2018). *Türk kültüründe alkışlar (dualar/iyi dilekler) ve kargışlar (beddualar/kötü dilekler): metin ve bağlam merkezli bir inceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keskin, A. (2019). Alkışların (dua/iyi dilek) ve kargışların (beddua/kötü dilek) terim, tanım ve tasnif problemlerine bağlam merkezli bir yaklaşım, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 74, 205-220. Doi: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7919>
- Kotan, S. D. (2017). Öğrenen-öğreten-uzmanlaşan model şahsiyet: Aişe validemiz. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 113-123.
- Muslim, Ebu’l-Huseyn bin Haccâc, (1992). *es-Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Ong, W. J. (2003). *Sözlü ve yazılı kültür-sözün teknolojileşmesi*. (çev. S. Postacıoğlu Banon), İstanbul: Metis Yayınları.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu folklorunda ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Özdemir, C. ve Dağlı, A. (2019). Sözlü geleneğin âşık edebiyatına yansımaları: Dualar ve beddualar. *Kesit Akademi Dergisi*, 21, 101-115.
- Saylan, N. (2016). Kur’ân’da beddua. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 125-135.
- Sevinçli, V. (2016): Türk kültüründe alkış/kargış ve Adilcevaz örneği. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 52(52), 97-125.
- Tatçı, M. (1998). *Yunus Emre divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Terzioğlu, Ö. (2007). Alkış ve kargışların, sözlü kültürdeki yerleşik kodların aktarımını ve yeniden üretimini kolaylaştıran biçimsel özellikleri. *Millî Folklor*, 75, 34-37.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed bin İsa, (1992). *Sunen*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tonga, N. (2010). Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında beddua şiirleri. *Lânet Kitabı* (Editör: Emine Gürsoy Naskali-Aylin Koç). İstanbul: Kitabevi Yayınları, s. 471-497.

Tunalı, İ. (2008). *Estetik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavi, F. (2019). Tarama Sözlüğü'nde Türkçe dinî terimler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(3), 1402-1436.

Yazır, E. H. (1998). Tefsirli Kur'an-Kerîm meâli, İstanbul: Eser Neşriyat.

Yıldız, M. (2001). Dindarlık ve ölüm kaygısı, tasavvufî yaklaşım ve günümüz üniversite öğrencileri. *Journal of Religious Culture*, Nr. 43b.

Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslamî kaynaklı sözler (Ansiklopedik sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

<http://www.sahihhadisler.com/?pid=p&id=3944>

<http://www.islamiyasam.com/forum/topic4898.html>

Kaynak Kişi: Gülendamar Duman, yaş: 89, okuryazar değil, Amasya Ziyaret Kasabası

### Extended Abstract

The Curse (pre-Islamic name is Kargış) is the verbal last opportunity reaction sentences of a person who exposed to injustice, who is in the highest level of emotional tension and in the situation of weakness. The common feature of these sentences is their descriptive structure which revives the situation like a movie scene in the mind of every hearer. Curses come out in moments of sadness and hatred and they are created with a reflex. Therefore, curses have a serious literary power, an artistic depth and structure. They are linguistic heritages produced by being fed on the common experiences and feelings of the people who create the society.

The curses are the common property of society because of some reasons: It lives in verbal memory and develops with the contributions of society. Researchers analyze the curses in the anonymous part of folk literature. Studies on curses have been concentrated in areas such as its historical process, subjects, usage among other species, form and features which it includes.

Human behavior is chosen from the civilized rules that society taught him/her with primitive desires, and it mostly comes out in the form of preferring civil rules. According to the Turkish culture, curse is one of the sentences that should not be told. Because there are verses and hadiths which commands people not to curse, there are beliefs about that like the curse will return to the curser. However, unexpected damages inflicted on an innocent person by their relatives will worsen that person spiritually much more than materially. Despite religious and cultural barriers if somebody is cursing, it is important to understand the magnitude of emotional tension.

Studies on curse as a literary genre concentrate on subjects such as its historical process, topics, usage among other genres, form and content features. However, curses are last opportunity sentences at emotional moments when auto control is lost and worst is considered. These are the sentences that cannot be seen in the sentences that the human mind makes when it is under control. That is why we can find traces of human dreams, fears and worries and cultural codes in curse. A text is literary text because it is very meaningful, not single. Literary text establishes relationships between itself and countless previous texts and cultural indicators. Considered from this point of view, the curse can give information about the great fears and Islamic perspectives of the human.

In this study, the curiosities about death, grave and hereafter are emphasized. Based on these, the primitive feelings, fears and cultural resources that these fears are based on have been identified because they exist in the mental background of the Turkish people. What is desired in most curse is only the kind of punishment can be made by the God. It is believed that the more beautiful the curse is said, the greater effect will be. Therefore, it has a literary and artistic structure as a sentence. The moments when the curses are said are the ritualistic moments which someone tries to establish a one-to-one verbal contact with the God he/she believes in. When we look at the human psychology in the moment of curse, the purpose is not that the other side experiences too much pain or making other side pay a price. The main purpose of the curser is that everyone around him understands how much he is victimized and upset,

gives himself a point, regrets what the other side does, and gives up. For this reason, people consider the violence in the words of curse and the terrible views in the depiction only as an indication of that person's level of sadness.

The following sentences are common in Anatolian Islamic culture: "I am too big that I cannot fit in the sky, but my believer's heart is big enough to take me in." "If you have broken a heart once before, it cannot be a salaah that you had performed. "These religious teachings are cultural codes that have embedded the subconscious mind of a human that breaking a heart is a great sin.

In this study, Turks of death, grave and hereafter curses were examined. The curses which are subjected to the investigation were taken from the following source: Kaya, Doğan (2001). Curse tradition in our folklore and curse in Turkish folk poetry, Ankara: Atatürk Culture Center Publications. In the study, clues about the fears, beliefs, ideas, and religious perceptions of people who were searched that we can find them in the subconscious mind.

What are the effects of the religion of Islam on the social and cultural life of the Turks? In the classification made under the headings of death, grave and hereafter, the sentence of curse was first given, and then it was explained where were those curses and beliefs coming from by benefitting from the resources. Based on the indicators pointed out by the curse, the method of searching a text in a detailed way was used.

According to the researches, the great fears of the Turkish people are: Before death: to die in the world without a person, to die without a person, not to have some people for funeral procedures, not to know his own death time, to dress his shroud and to prepare his grave while he is alive, to be buried alive, to hear that he will go to hell.

During death: being a sinful man and knowing it while dying, the moment when the Reaper comes to take his soul, it takes a long time to die, a difficult and painful death.

Post-death: there is no one to take care of his dead body and therefore the body is not taken to the grave, bad odours come from his body, the person's body is devoid of washing, he died at an early age and his eyes are open, the funeral prayer is not placed in the tomb, not buried in the ablution.

In the tomb: The horrible snakes come to his grave, his grave is filled with hellfire before the Day of Resurrection. In the Hereafter: in the scripture sins are more than the good deeds, to go to the hereafter unbelievably, not to go to heaven eternally, to learn the decision that he will go to hell on the Day of Resurrection, to go to hell and fall into the hands of the hellhounds, to burn in the hellfire, to be in the hell and never to be in heaven.